

Stuwmeren van Portugal

Iedereen is er wel eens langsgereden: mooie, rustieke stuwmeren temidden van prachtig natuurschoon. Waar je meestal niet bij stilstaat, is dat deze meren vaak complete dorpen onder water hebben gezet. In Portugal gingen we op zoek naar overblijfselen in de stuwmeren van Castelo do Bode en Vilarinho da Furna. We vonden een wereld vol historie, sfeer en charme.

Na een kwartier vanaf Ferreira do Zêzere door een heuvelachtige bosrijke omgeving gereden te hebben, komen we aan bij Castanheiras. Dit is een klein dorpje aan het stuwmeer Castelo do Bode, dat bestaat uit een twintigtal huizen en een paar hotels. In het meer bevindt zich de eerste bijzondere duikstek: het verdronken 'oude' Castanheiras.

Als we de camper bij een oud botenhuis geparkeerd hebben en over het meer kijken, realiseren we ons dat onder het rimpelloze wateroppervlak, op ongeveer dertig meter diepte, de overblijfselen van het verdronken dorp Castanheiras liggen.

Duisternis

Nadat de duikspullen in gereedheid zijn gebracht lopen we naar een steiger om het water in te gaan. We snorkelen ongeveer vijftig meter in oostelijke richting. Daar ontluichten we de trimvesten en dalen af naar een vreemde en donkere wereld.

De eerste paar meter is het water nog zomers warm. Naarmate het dieper wordt, koelt het af en verandert de wereld in een onbekende, kille

duisternis. Op circa twintig meter ontwaren we in het licht van onze duiklampen de muur die het voormalige dorp omringt. Iets verder de diepte in staan de contouren van een huis. Gaten in de muur verraden de plaats waar deur- en raamkozijnen gezeten hebben. De tand des tijds heeft er flink van gevretten: veel beton is weggeërodeerd en de stenen zijn zwart uitgeslagen.

We duiken verder tussen contouren van huizen en langs hopen stenen van eenvoudige schoonheid. Een hoop stenen lijkt wel iets van een waterplaats geweest te zijn, ernaast staan andersoortige bouwsels. Alleen onze fantasie kan daar nog iets van maken. Het is erg onwerkelijk om op dertig meter diepte door een voormalig dorp te zweven waar geen enkel leven is, op een enkele verdwaalde rivierkreeft na. Een sinister schouwspel. Dit wordt gecompliceerd met een dode boom die op een kale zandbodem staat. Daarboven schijnt een vaag zonnetje door het groene water, als de maan bij een bewolkte nacht. De nultijd is inmiddels overschreden en dus stijgen we langzaam op. Tijdens de decompressiestop wordt de duik herleefd tot we op de kant staan.

Van links naar rechts:

De vallei van Vilarinho da Furna eind jaren zestig tijdens de bouw van de stuwdam.

De toenmalige bewoners van Vilarinho leidden een voornamelijk agrarisch bestaan.

's Zomers staat de waterspiegel vaak zo laag dat een deel van het dorp boven het water herrijst; het grootste deel blijft verborgen (foto 3 en 4).

REIZEN STUWMEER CASTELO DO BODE EN VILARINHO DA FURNA

Na een kleine pauze om terug te komen op aarde pakken we onze duikspullen in. We hebben nog een reis voor de boeg om bij de volgende duikstek in dit stuwmeer te komen.

Bosbranden en esthetiek

Langs het stuwmeer rijden we in noordelijke richting door een landschap dat nog altijd mooi heuvelachtig is en vrijwel helemaal begroeid met eucalyptusbomen. Enkele boomvrije zwarte velden attenderen ons op het feit dat Portugal met regelmaat wordt geteisterd door bosbranden. Op een plek is zelfs nog brandlucht te ruiken.

We rijden over een brug en na enkele haarspeldbochten draaien we een slecht onderhouden asfaltweg in, die bergafwaarts richting het stuwmeer loopt. Bij het meer aangekomen lijkt de weg te verdwijnen in het water: het blijkt de oude weg te zijn, die de voormalige vallei van rivier de Zêzere doorkruiste. Aan de overkant

langzaam de duisternis in. Achter een muur langs de weg duikt vanuit de donkere plots de oude brug op. Hij is geconstrueerd met gekruiste ijzeren balken, wat een mooi aanzicht geeft. De nog intacte balken zijn her en der begroeid met witte sponzen, maar buiten dat (en een enkele rivierkreeft) is ook hier geen ander leven te bekennen.

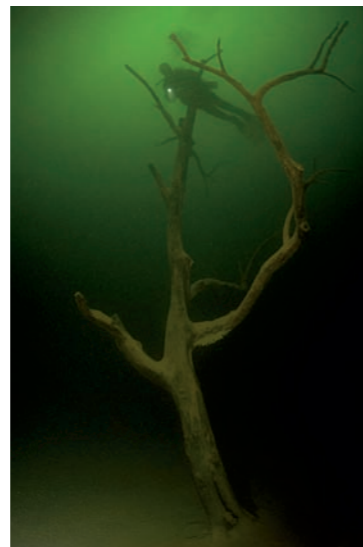
Daar de brug meer stroomopwaarts ligt, is het zicht hier aanmerkelijk slechter dan bij Castanheiras. Op vijftien meter is nog nauwelijks natuurlijk licht waarneembaar, wat het alleen maar spookachtiger maakt. Een heldere winterdag was waarschijnlijk beter geweest. Dan hadden we de hele brug kunnen overzien. Dat had zeker geleid tot een duikervaring die meer tot de verbeelding sprak. Eenmaal boven water kijken we naar de nieuwe betonnen brug die de verdrinken brug heeft vervangen: qua esthetiek is het er sinds 1953 niet echt op vooruit gegaan.

komen we in contact met Antonio Barosso, een oud-inwoner van het dorp. Hij is woordvoerder van de stichting die de belangen behartigt van de oud-dorpelingen. Zij zijn nog steeds eigenaar van de toegangsweg en de restanten van het dorp. Hij vertelt ons over de historie en het leven toentertijd en geeft ons de sleutel van de slagboom.

Een hobbelige zandweg leidt ons naar de baai waar het dorp onder de waterspiegel moet liggen. Door de lang aanhoudende droogte is het waterpeil van het stuwmeer enkele meters gedaald, waardoor een deel van Vilarinho als een spookdorp boven het water uitrijst.

Hof van Eden

Via een strandje lopen we met onze duikspullen het stuwmeer in, waarna we richting de deels drooggevalle ruïnes snorkelen. Onder ons passeren de contouren van muren en we besluiten af te dalen. Op minder dan zes meter

Van links naar rechts: Voormalige waterplaats van Castanheiras - Castelo do Bode. Restanten van een huis dat na meer dan een halve eeuw onder water nog altijd overeind staat. Dode boom op een kale zandbodem, zoals je ze normaal gesproken in een gortdroge woestijn verwacht. Trap van de toegang tot een voormalig gebouw.

van het meer tref je deze weg ook weer aan. Ergens onder water zou de oude brug 'Ponte Vale de Ursa' zich bevinden. Om bij deze brug te komen moet er helaas, op het heetst van de dag, een ruime 500 meter boven de oude weg gesnorkeld worden. Eenmaal aangekomen bij de juiste plek, dalen we geleidelijk door het groene water af. Na enkele meters wordt duidelijk dat het dragen van een droogpak toch geen overbodige luxe is. Het kwik is namelijk snel gedaald van 26 naar 12 graden. De weg naar beneden wordt verder gevolgd,

Tragiek onder Water

Als volgende bestemming staat het verdrinken dorp Vilarinho da Furna op de agenda. Vilarinho is gelegen in het Nationaal Park Campo De Gerês: een natuurpark met bergen en uitgestrekte hoogvlaktes, dat behoorlijk populair is bij buitensporters. Om bij het dorp te kunnen komen, hebben we de sleutel nodig van een slagboom. Deze staat aan het begin van de toegangsweg naar het verdrinken dorp, direct naast de enorme betonnen stuwdam. Via buitensportcentrum Cavaleiros do Mar (www.cavaleirosdomar.com) in Viana do Castelo

diepte staat een huis dat nog goed herkenbaar is, omdat de vallei pas in 1971 is ondergelopen. De overblijfselen zijn nauwelijks begroeid en er is weinig leven. Enkel een klein visje laat zich zien. Op het eerste gezicht lijkt Vilarinho niet meer dan wat muren en straten, maar gaandeweg ervaren we een gevoel dat je als voyeuristisch zou kunnen omschrijven: zwevend tussen en door de huizen lijkt het alsof we daadwerkelijk door iemands leefomgeving gaan. Dit wordt versterkt door de algen die het water prachtig groen kleuren, maar ook het zicht beperken tot

Een van de weinige restanten van Castanheiras waarin nog hout te vinden is. Bijna alles dat op welke manier dan ook nog nuttig kon zijn, werd meegenomen door de toenmalige bewoners.

maximaal vier meter. Een stenen trap herinnert ons aan de foto's die we zagen in het museum. Was het deze trap waarop de dorpelingen de ontegeningsonderhandelingen bespraken? Of stond bij dat huisje even verderop het weefgetouw waar de vrouwen bezorgd over hun toekomst praatten? Terwijl we tussen de huizen door duiken lijkt de hele geschiedenis zoals Barosso die vertelde, tot leven te komen. Vilarinho da Furna was een agrarisch dorp dat grotendeels zelfvoorzienend was; het land gaf hun wat ze nodig hadden. Aan dit idyllische leven kwam een einde toen

het elektriciteitsbedrijf haar oog liet vallen op de vallei. De ruim 500 families zagen het dal van Vilarinho als een Hof van Eden dat ze niet moesten verlaten vanwege het eten van een foute appel, maar vanwege een elektriciteitsmaatschappij die het toevallig op hun land had gemunt.

Coördinaten duikstekken (m.n. Vilarinho is goed te zien met Google earth) Castanheiras: 39°40'37.68"N, 8°13'49.34"W Ponte Vale de Ursa: 39°46'44.82"N, 8°14'35.39"W Vilarinho da Furna: 41°46'49.05"N, 8°11'49.34"W

Boven: Delen van Vilarinho, zoals dit stenen kozijn, steken 's zomers boven de waterspiegel uit.

Onder: Een klein raam dat is opgetrokken uit zware stenen.